

Денис Свириденко

СВИРИДЕНКО Денис Борисович – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Сфера наукових інтересів – філософія освіти.

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В ДИСКУРСІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аналізується місце академічної мобільності у розгортанні процесів глобалізації освіти в Україні, обґрунтовується необхідність поширення ідей академічної мобільності з метою якісної інкорпорації вітчизняної системи освіти до світового освітнього простору.

***Ключові слова:** академічна мобільність, глобалізація освіти, освітня політика, вища освіта, філософія освіти, соціальні трансформації.*

На сучасному етапі розвитку українське суспільство в цілому, а його освітня сфера зокрема, знаходяться у стані трансформації, яка потребує уваги з боку наукової спільноти, адже становлення інформаційного суспільства та актуалізація глобалізаційних процесів здійснюють неабиякий вплив на перебіг вищезгаданих змін. На нашу думку, реформи в освітній сфері, потребують існування якісного наукового обґрунтування, адже в руках тих, хто регламентує та здійснює модернізаційні процеси знаходиться, в прямому сенсі слова майбутнє нашої нації у вигляді підростаючого покоління, а зміни, що впроваджуються, є далекоглядними інвестиціями у розвиток українського суспільства у XXI ст. Від змісту вищезгаданих модернізаційних процесів залежить характер входження України у європейський та світовий освітній простір, чи зможемо ми насправді перетворитись на рівноправних його учасників. При цьому, невід'ємним компонентом дискурсу глобалізації освіти є академічна мобільність, а аналіз цього складного явища постає актуальною задачею соціальної філософії та філософії освіти, адже академічна мобільність є найбільш розвиненою формою інтернаціоналізації освіти, яка забезпечує доступ по провідних наукових здобутків розвинених країн, підтримує розвиток міжкультурної взаємодії

© Д. Б. Свириденко, 2013

тощо. Додаткової напруженості, яка підвищує актуальність нашого дослідження, надає факт відсутності чіткої нормативної бази в галузі вищої освіти України, яка б регламентувала процеси академічної мобільності.

Окреслені нами проблеми із недостатньою нормативною регламентацією в сфері академічної мобільності також є предметом стурбованості А.Мокія та І.Лапшиної, які зазначають наступне: «Необхідною для розвитку мобільності в нашій країні є побудова системи національної мобільності, яка уможливить здобути високий та якісний освітній і науковий рівні при поміркованих витратах. Обговорення різноманітних аспектів розвитку національної мобільності потрібне для напрацювання рекомендацій щодо формулювання завдань, створення організаційно-правових механізмів та визначення джерел фінансування розвитку національної мобільності професорсько-викладацького складу та студентів в Україні, зокрема, напрацювання проектів нормативних документів із цих питань» [8, с.14].

На нашу думку, для подальшого розгортання дослідження, слід здійснити низку уточнень аби чіткіше окреслити його предмет. Під академічною мобільністю розуміється здатність людей до навчання, підвищення рівня знань, вмінь та компетенцій впродовж життя для відповідності ринку праці незалежно від країни [9]. С.Вербицька відзначає, що студентська академічна мобільність передбачає безпосередній перетин кордону фізичною особою, з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня по закінченню терміну навчання [3, с.20].

Мобільність у цілому є однією із ключових характеристик сучасного суспільства та потребує глибинного розуміння, в якому виявляються її продуктивні зв'язки із ідеями постмодерну та глобалізації. З цього приводу М.Байрем (M.Бугам) та Ф.Дервін (F.Dervin) наголошують: «В середині 90-х років спостерігається поширення так званої мобільності паралельно із наростанням глобалізаційних процесів у світі, в процесі чого мобільність стає диссоційованою від її розуміння в якості лише фізичної мобільності з метою подолання територіальних обмежень, кордонів територій, відбувається включення до її контексту її використання не тільки людей та капіталу, але й соціальних груп, об'єктів, інформацій, ідей тощо. В результаті цього, мобільність зараз інтерпретується в якості модного концепту, навіть міфу, що обґрунтовує безперервність, текучість, відсутність кордонів» [12, с.14]. За сучасних умов, поширенню ідей академічної мобільності сприяє все більша індивідуалізація ціннісного поля сучасного українського

студентства, актуалізація постмодерністських цінностей, що в сумі створює сприятливий ціннісно-нормативний контекст для реалізації модної, інноваційної практики академічної мобільності в студентському середовищі [11, с.241].

Окреслена нами ситуація може слугувати підставою для алармістських настроїв відносно здійснюваних заходів у сфері поглиблення ідей академічної мобільності, адже труднощі та певні невдачі в реалізації освітніх реформ в Україні можуть дискредитувати саму ідею модернізації та інтернаціоналізації вітчизняної освіти і науки, або стати приводом для відродження ізоляціоністської освітньої політики в нашому суспільстві, хоча важко поставити під сумнів тезу, що не тільки Україна, а й жодна національна вища школа не в змозі сьогодні ізолювати готувати фахівців, які б відповідали вимогам постіндустріального, інформаційного суспільства [6, с.270-274]. При цьому, дискурс академічної мобільності, на нашу думку, має задіяти методологічний апарат сучасної філософії освіти на шляху вдосконалення нової освітньої парадигми, а актуалізація академічної мобільності потребує здійснення послідовної державної політики в галузі освіти, яка б враховувала світоглядну наповненість цього процесу, негативними проявами якої можуть бути втрата молоддю моделей ідентифікації, гіпертрофована космополітизація студентів та інше.

Наведені ідеї дають нам підстави стверджувати необхідність звернення до потенціалу філософії освіти, якій під силу обґрунтовувати вектори динаміки модернізаційних процесів в сфері вищої освіти. Цієї ж думки дотримується В.Пономаренко, постулюючи наступне: «Філософія забезпечує нас теорією освіти, поза якою, безумовно, неможливе концептуальне оформлення понятійного поля будь-якої науки, що вивчає освітню діяльність. Філософська наука обґрунтовує універсальне фундаментальне значення освіти для людини, суспільства. З точки зору філософії, освіта і виховання є трансформацією «духу епохи» в структуру свідомості, світогляд, духовний світ, культуру і загальне ество особистості. Трансформований через освіту «дух епохи» стає її (особистості) стрижневою основою, визначає співрозмірність (або неспіврозмірність) людини з епохою» [10, с.1].

Ми погоджуємось із тезою дослідниці Т.Жижко, яка наголошує на існуванні потужного зв'язку між академічною мобільністю та динамікою розгортання Болонського процесу в Україні: «Важливим аспектом впровадження Болонської системи є академічна мобільність, що слугує формуванню відкритого освітнього простору, який у свою чергу сприятиме мобільності студентів та професорсько-викладацько-

го складу... Зокрема в Болонській декларації зазначено, що студенти Європи мають потребу і право на навчання для здобуття ступенів, що визнаються в Європі, а не тільки в країнах (регіоні), де їх здобуто; головною відповідальністю навчальних закладів та установ європейської вищої школи є гарантування того, що вони роблять усе можливе для надання однаково високого рівня кваліфікації своїм студентам» [4, с.6].

Погодимось, що сучасна українська система освіти в умовах глобалізації, за думкою В.Беха та Ю.Бех, повинна вирішити низку проблем, особливе місце серед яких займає оптимізація сфери освітньої політики: «Перед керманічами української національної системи освіти стоять, як мінімум, три такі проблеми: перша – це світоглядна, оскільки порушена стара світоглядна система, а нова ще тільки формується; друга – це розбудова економіки освіти, оскільки під галуззю немає навіть категоріального апарату для осмислення освітніх послуг як продукту ринкового виробництва; нарешті, третя – це концептуалізація менеджменту освіти» [2, с.14]. На нашу думку, ці ідеї корелюють із тезою Н.Козло, яка наголошує, що будь-яка конкретно-історична модель соціуму буде зберігати власне єство до того часу, до якого вона повною мірою проявлятиме механізми свого розгортання, що неодмінно пов'язано з тим, як вказана суспільна система впливатиме на процес розвитку індивіда в цілому і становлення його особистості, а також «задіюватиме» весь потенціал особистості кожного індивіда – його здібності, знання, уміння, навички, потреби, інтереси, цілі, ідеали, вольовий потенціал тощо» [5, с.113]. Таким чином, успіхи у реалізації змістовних реформ в освітній галузі детерміновані спрямованістю освітньої системи на актуалізацію потенціалу та задоволення потреб особистості в процесі навчання і не можуть конструюватись поза межами процесів глобалізації освіти, а отже й академічної мобільності. Саме за цих умов можливе формування члена суспільства нового типу: універсального, багатомовного, толерантного, придатного до інноваційної діяльності, переміни місця роботи і житла, всебічно освіченого і полікультурного [2, с.14].

Важко не погодитись із думкою В.Андрушенка відносно необхідності актуалізації методології філософії освіти в вирішенні нагальних питань, що постають перед освітньою сферою України на шляху її інтеграції до європейського та світового освітніх просторів: «Однім з найскравіших інноваційних виявів глобальних тенденцій суспільного розвитку є утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства і особистості. Цей процес вносить

принципові зміни у загальну філософію освіти, ставить нові завдання і одночасно відкриває нові горизонти психолого-педагогічного пошуку. Інформаційне суспільство – це новий, особливий етап життєдіяльності цивілізації» [1, с.12]. Разом із тим, на нашу думку, слід відмітити неоднозначність та складність формулювання пріоритетів та напрямків розвитку освітнього простору. З цього приводу О.Красовська пише: «З одного боку, світова спільнота усвідомлює і визнає вирішальну роль освіти у розвитку кожної особистості упродовж життя й у вирішенні проблем гуманізації сучасного суспільства в цілому; на всіх рівнях функціонування освіти в суспільстві – у побудові освітньої політики, організації процесу навчання, виробленні методичних підходів тощо – починає враховуватися сучасна реальність: академічна мобільність, інтенсифікація інформаційних процесів, необхідність гуманістичного підходу, розквіт ідеї безперервної освіти тощо... З іншого боку, стрімкими темпами проходять інтернаціоналізація та інтеграція світового освітнього простору; розвинуті країни і міжнародні організації за допомогою економічного тиску розширюють експансію нововведень у сферу освіти країн, що розвиваються, і нових незалежних держав» [7, с.186].

Викликає занепокоєність той факт, що молодь, здобувши вищу освіту і не знаходячи робочого місця відповідно до сформованих критеріїв (щодо заробітної плати, перспектив кар'єрного зростання, умов праці тощо), масово виїжджає працювати за кордон. З одного боку, наша країна потерпає від поширеної тенденції «відпливу інтелекту», проте, ніякої активності не проявляє у формуванні зворотних тенденцій. Ці симптоми поглиблюються фактом незавершеності адаптації національного законодавства до стандартів європейського права, а також неготовністю європейських країн та європейського союзу до ліквідації міграційних перешкод для громадян України суперечать принципу мобільності у Болонському процесі і не дозволяють повною мірою реалізувати його в Україні [4, с.8]. Отже, для України гострою є проблема відпливу висококваліфікованих кадрів, зменшити чи подолати який можна із залученням зарубіжного досвіду щодо повернення емігрантів та протидії небажаній імміграції з одного боку, шляхом формування національної свідомості та патріотичних переконань молоді; з іншого боку, за допомогою створення гідних умов освіти та праці, економічне стимулювання та ін. З цього приводу Л.Колісник та М.Мосьондз зазначають: «Однією з найболючіших проблем розвитку академічної мобільності української молоді є відсутність на державному рівні стратегій її повернення на батьківщину... Це, безумовно, ускладнює

процес розробки та прийняття важливих управлінських рішень з питань міжнародних зв'язків у сфері освіти, провокує непослідовність проведення в країні освітніх реформ, веде до формування недовіри академічної спільноти до самих цих реформ, заздалегідь прирікаючи їх на неефективність» [6, с.272-273].

За таких умов актуальності набувають ідеї теоретичного обґрунтування стратегії експорту освітніх послуг України, яка має ґрунтуватися на тому, що наша країна, що має потужний освітній потенціал, який багато віків і особливо в останні десятиліття забезпечував підготовку конкурентоспроможних на світовому ринку робочої сили фахівців; при чому експансія освітніх послуг на зовнішній ринок мала б переслідувати щонайменше такі цілі: по-перше, розширення можливостей для розвитку й утримання інтелектуального потенціалу країни; по-друге, отримання додаткових джерел для досягнень у науковому просторі; по-третє, розвиток освіти і науки як напрямку бізнесу [8, с.16]. Отже, окрім поглиблення відкритості української системи освіти, актуальності набуває питання досягнення нашою країною лідерських позицій у міжнародній сфері освіти, вирішення якої лежить в площині зростання якості вітчизняних освітніх послуг.

Наведені в дослідженні ідеї дають нам підстави констатувати факт необхідності подолання проблем, пов'язаних із поширенням ідей академічної мобільності з метою гармонійної інтеграції нашої країни до світового освітнього простору. На нашу думку, методологічний апарат філософії освіти здатен, з одного боку, виявити шляхи адаптації світового досвіду академічної мобільності та сприяти інкорпорації цього досвіду на нашої освітньої системи, гармонізуючи процеси глобалізації освіти; з іншого боку, розкрити потенціал вітчизняної системи освіти із її потужним досвідом аби характер входження України у європейський та світовий освітній простір перетворився на взаємодію рівноправних учасників. Розробка механізму, змісту та результату поширення ідей академічної мобільності повинна ґрунтуватись на глибинному розумінні процесів сучасних соціальних трансформацій, зокрема, глобалізаційних, що дозволило б на змістовному науково-теоретичному рівні формулювати засади розвитку освітньої галузі нашої держави в умовах світового освітнього ринку.

Література

1. Андрущенко В.П. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів / В.П. Андрущенко // Філософія освіти – К.: Майстер-клас, 2005. – №1. – С.5-17.

2. Бех В.П., Бех Ю.В. Саморегуляційна парадигма освіти в епоху становлення світового громадянського суспільства / В.П. Бех, Ю.В. Бех // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – Ів.-Франківськ: Місто НВ, 2008. – №4 (додаток 1). – С.14-19.

3. Вербицька С.В. Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб'єкти організації / С.В. Вербицька // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – № 45. – 2009. – С. 20-26.

4. Жижко Т. Академічна мобільність – об'єктивна умова розвитку університетської освіти / Т. Жижко // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 10. – С. 6-10.

5. Козло Н.В. Генезис соціально-філософського осмислення соціального потенціалу особистості / Н.В. Козло // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць / Гол. ред. В.Г. Воронкова. – Вип. 36. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2008. – С.113-125.

6. Колісник Л. О., Мосьондз М. В. Проблеми міжнародної академічної мобільності в українських реаліях / Л.О. Колісник, М.В. Мосьондз // Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки. Науковий журнал – Том 16. Випуск 10. – Одеса: ОНУ, 2011. – С.270-274.

7. Красовська О.Ю. Роль освіти в сучасних глобальних умовах / О.Ю. Красовська // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму – Д.: ТОВ «Роял Принт», 2011. – №1(4) – С.182-188.

8. Мокій А. І., Лапшина І. А. Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України / А.І. Мокій, І.А. Лапшина // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – № 11. – Серія «Міжнародні відносини» – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – С.14-17.

9. Овчарук О.В. Рівний доступ до ІКТ в освіті – стратегічний напрям освітньої політики: проблеми та перспективи / О.В. Овчарук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em10/content/090ovpar.htm>

10. Пономаренко В.М. Формування концептуально-понятійного поля сфери досліджень та аналізу освітньої політики / В.М. Пономаренко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_30/Gileya30/P5_doc.pdf

11. Сокурянська Л. Г., Дейнеко О.О. Академічна мобільність українських студентів перед викликами сучасного світу: ризики академічної еміграції / Л.Г. Сокурянська, О.О. Дейнеко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. “Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи”. – Харків: ХНУ, 2011. – №941. – С.239-245.

12. Mike Byram, Fred Dervin. Students, Staff and Academic Mobility in Higher Education / Mike Byram, Fred Dervin – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.usq.edu.au/8075/4/Binder1.pdf>

Свириденко Д.Б.

**АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ В ДИСКУРСЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Анализируется место академической мобильности при разворачивании процессов глобализации образования в Украине, обосновывается необходимость распространения идей академической мобильности с целью качественной инкорпорации отечественной системы образования в измерение мирового образования.

Ключевые слова: академическая мобильность, глобализация образования, образовательная политика, высшее образование, философия образования, социальные трансформации.

Svyrydenko D.B.

**ACADEMIC MOBILITY AT THE DISCOURSE OF HIGHER
EDUCATION GLOBALIZATION**

In this article author analyzes the role of academic mobility at the processes of education globalization deployment in Ukraine. Also it is argued that distribution of ideas of academic mobility is a part of qualitative incorporation of Ukrainian educational system into the world one.

Keywords: academic mobility, education globalization, education politics, higher education, philosophy of education, social transformations.

Надійшла до редакції 25.03.13